

Ketabton.com

ketabton.com - The Digital Library

دکتاب شمیره :(۷۵)

د سنتو د سم فهم لپاره مهم اصول

ليکوال :ابو انس انيس بن احمد بن طاهر اندونسي د مديني منورې د اسلامي پوهنتون د حديثو پوهنځي استاد.

ژباړه اوترتيب : محمد بشير مدني

۱۴۴۸ هـ ق

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library

دکتاب معلومات :

ليكنه : انيس بن احمد طاهر اندونسي،

كال : ١٤٢٠ هـ

د ملک فهد ملي کتابتون د خپرونو فهرست:

اندونسي، انيس بن احمد طاهر.

د سنتو د سم فهم لپاره مهم اصول ..

- ځای : جده. سعودی عربستان .

٣٦ مخونه؛ ١٧ ×١٢ سانتي متره.

ISBN: 3-042-36-9960

١ -سنت ٢ -د حديث علوم الف .عنوان

د کتابتون شمېره :٢٣٠

د ثبت شمېره :١٢٨٠/٢٠

ISBN: 3-042-36-9990

ketabton.com - The Digital Library

د ژباړونکي سریزه..... 1

دلیکوال سریزه 3

-د دې خبرې یوه بېلګه د عدي بن حاتم رضي الله عنه کیسه ده. 4

د سنتو د سم فهم لپاره مهم اصول :..... 5

-لومړی اصل: د قرآن کریم په رڼا کې د سنتو سم پوهاوی : 6

لومړی بېلګه: د غرانیقو کیسه : 7

-دویمه بېلګه: «له ښځو سره مشوره وکړئ او بیا د هغوی مخالفت وکړئ» 8

-دویم اصل: د یوې موضوع او یوه باب ټول احادیث په یوه ځای کې راټولول : 12

-یوه بېلګه: د کرنې او کښت په اړه احادیث :..... 13

-نو پوښتنه دا ده:..... 15

-درېیم اصل :د بېلابېلو احادیثو ترمنځ توافق او ترجیح : 17

-د مختلف الحدیث په اړه ګټور کتابونه :..... 18

-څلورم اصل :د ناسخ او منسوخ حدیث پېژندل :..... 19

-د ناسخ او منسوخ د پېژندلو لپاره ګټور کتابونه :..... 19

-پنځم اصل :د احادیثو د ورود اسبابو او لاملونو پېژندل : 20

-لومړی بېلګه» :تاسو د خپلو دنیاوي چارو په اړه ښه پوهېږئ« 20

شپږم اصل :د غریب الحدیث (د حدیثو د ناآشنا الفاظو)پېژندل :..... 24

-د دې برخې له مهمو کتابونو څخه دا دي:..... 24

-اووم اصل :د سنتو پوهه دصحابه کرامو رضی الله عنهم د فهم او پوهې په رڼا کې ترلاسه کول..25

-اتم اصل :د حدیثو شرحو ته مراجعه کول :..... 27

- لنډیز : 28

ketabton.com - The Digital Library

پایله 29
دژباړونکی پایله 30
دمنابعو فهرست 31

ketabton.com - The Digital Library

د ژباړونکي سريزه

-الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد، وعلى آله وصحبه أجمعين.

-له شک پرته، نبوي سنت د اسلامي شريعت دويم اساسي مصدر دی، چې د قرآن کريم د احکامو تشريح، تفصيل او تبيين ورپوري تړلی دی .د رسول الله ﷺ سنت د مسلمانانو د عقيدې، عبادت، اخلاقو او ټولنيز ژوند لپاره بنسټيز لارښود دی .له همدې امله د سنتو سمه پېژندنه او پر هغو سم پوهاوی د هر مسلمان، په ځانګړي ډول د طالب العلمانو او څېړونکو لپاره ځانګړی اهميت لري.

-د نبوي احاديثو فهم يوازې د الفاظو په ظاهري معنا پورې محدود نه دی، بلکې د حديث شريف د سم درک لپاره اړينه ده چې د هغه د ثبوت، دلالت، سياق، د ورود سبب اولامل،د نورو اړوندو روايتونو او شرعي قرائنو په اړه بشپړه څېړنه وشي .کله ناکله د يوه حديث ظاهري معنا د بل حديث له ظاهري معنا سره په ټکر کې ښکاري، يا د حديث د معنا د پوهېدو لپاره د هغه د ورود تاريخي او واقعي لامل ته اړتيا وي .همدارنګه د ناسخ او منسوخ پېژندنه، د غريب الحديث الفاظو تشريح او د صحابه کرامو رضي الله عنهم د فهم په رڼا کې د سنتو مطالعه هغه مهم علمي اصول دي چې د حديث په سم فهم کې اساسي رول لري.

-د همدې علمي اړتيا له مخې، د سنتو د سم فهم لپاره يو شمېر مهم اصول او ضوابط رامنځته شوي دي، چې د قرآن کريم په رڼا کې د سنتو فهم، د يوه باب د ټولو احاديثو راټولول، د مختلف الحديث ترمنځ توافق او ترجيح، د ناسخ او منسوخ پېژندل، د احاديثو د ورود د اسبابو معلومول، د غريب الحديث تشريح، د صحابه کرامو د فهم مراعات او د حديثو معتبرو شرحو ته مراجعه کول پکې شامل دي.

-په دې ليکنه کې هڅه شوې چې ياد اصول په علمي او څېړنيز انداز بيان شي، د اړتيا په صورت کې د هغو لپاره بېلګې وړاندې شي او د معتبرو علمي سرچينو په مرسته د نبوي سنتو د سم فهم اهميت روښانه شي؛ څو د احاديثو په فهم کې له افراط، تفريط، ناسم تأويل او بې‌دليله برداشت څخه مخنيوی وشي.

ketabton.com - The Digital Library

-په پای کی دالله جل جلاله شکراداء کوم چی دخپل استاد کتاب ژباړم شیخ ابوآنس حفظه الله د حدیثو پوهنځی کی زمور د مصطلح الحدیث استاد وه ، اوس خبرنه یم چی قدرمن استاد به چیرې او څنګه وي ، الله جل جلاله د زمور سره پخپل حفظ او امان کې وساتي .

-الله جل جلاله د دا جهد په خپل درباركې قبول کړی ترڅو په هغه ځای کې په درد راته وخوري چې بل خوا مو د مرستې هیڅ هیله او امید نه وي .

-اللهم تقبل منا انک انت التواب الرحیم ، یوم لاینفع مال ولابنون الا من آتی الله بقلب سلیم .

اللهم آمین

محمد بشیر مدنی

ستاسو ددعاګانو په هیله

ketabton.com - The Digital Library

دليکوال سريزه

-إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا.مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ. وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

-اما بعد:

-دا د يوې منهجي موضوع په اړه څو لنډې او اسانه خبرې دي، چې موخه يې د نبوي سنتو د سم فهم اصول او لارې چارې بيانول دي.

-مسلمان ته امر شوی دی چې د رسول الله ﷺ پيروي وکړي او د هغه په کړنو او ويناوو کې د هغه اقتدا وکړي.

-الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾[1]

-ژباړه» :

-او رسول چې څه درکوي، هغه واخلئ (عمل پرې وکړئ)، او له څه شي څخه مو چې منع کوي، له هغه څخه ډډه وکړئ؛ او له الله څخه ووېرېږئ، بېشکه الله سخت عذاب ورکوونکی دی.

-او الله سبحانه وتعالى فرمايي:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [2]

ژباړه:

-يقيناً ستاسو لپاره د الله په رسول (حضرت محمد ﷺ) کې ډېره غوره نمونه او بڼه بېلګه ده، د هغه چا لپاره چې د الله تعالى او د آخرت د ورځې هيله لري او الله تعالى ډېر يادوي.

---

[1]- .سورة الحشر: ٧ آيت

[2]- سورة الأحزاب، آيت ٢١

ketabton.com - The Digital Library

-نو کله چې یو مسلمان د رسول الله ﷺ له احادیثو سره مخ شي او وغواړي چې د هغو له مخې د الله تعالی عبادت وکړي، نو له عمل کولو مخکې اړینه ده چې ځینې مهم اصول او قواعد وپېژني؛ -هغه اصول چې د سنتو په سم فهم او د هغو په سم عملي کولو کې ورسره مرسته وکړي.

-ترڅو د هغه فهم سم او د سنتو په منلو او عملي کولو کې پې چلند له سمې لارې ترسره شي.

کله به چې رسول الله ﷺ یوه خبره کوله یا به په کوم عمل ترسره کاوه، نو له خپلې وینا او کړنې څخه به پې یوه ځانګړې موخه او هدف لاره .

-د رسول الله ﷺ د حدیث د الفاظو او معنا ترمنځ به هېڅ ډول اختلاف او بېلتون نه و، او نه هم د هغه د وینا مراد پټ او نامعلوم پاتې کېده؛ ځکه که د رسول الله ﷺ د کوم حدیث ناسم فهم شوی وای، یا چا د هغه د اصلي مراد خلاف عمل کړی وای، نو وحی به نازله شوې وه او هغه به پې سم کړی وای.

-د دې خبرې یوه بېلګه د عدي بن حاتم رضي الله عنه کیسه ده.

-کله چې د الله تعالی دا آیت نازل شو:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾ [3]

ژباړه» :او خورئ او څښئ، تر هغه پورې چې د سهار سپینه رڼا د شپې له تورې تیارې څخه درته څرګنده شي«.

-عدي بن حاتم رضي الله عنه دوه تارونه واخیستل؛ یو سپین او بل تور .هغه دواړه تارونه د خپل بالښت لاندې کېښودل او هغوته پې کتل ، خو د سهار رڼا او د شپې تیاره پې جلاونه شوای پېژندلای.

-کله پې چې دا خبره رسول الله ﷺ ته بیان کړه، نو رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

»هُمَا خَيْطَا اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ« [4]

---

[3] سورة البقرة، د ۱۸۷ م آیت

[4] امام بخاري روایت کړی دی :کتاب الصوم، د الله تعالی د دې وینا باب) :وَكُلُوا وَاشْرَبُوا(، ۳۲۸/۲.
امام مسلم روایت کړی دی :کتاب الصیام، د سهار د رڼتیني سپېدو په راختلو سره د روژې د پیل باب، ۷۶۶/۲.

ketabton.com - The Digital Library

ژباړه» :له دې څخه مراد د شپې اوورځې دوه تارونه دي«.

-په دې توګه رسول الله ﷺ ورته د قرآني آيت اصلي موخه او مراد څرګند کړ.

د سنتو د سم فهم لپاره مهم اصول :

-له هغو مهمو اصولو څخه چې مسلمان يې بايد زده کړي، ترڅو په نبوي سنتو سم پوه شي او په سمه توګه يې ومني او عمل پرې وکړي .

-4

ketabton.com - The Digital Library

-لومړی اصل: د قرآن کریم په رڼا کې د سنتو سم پوهاوی :

-نبوي سنت د اسلامي شریعت دویم بنسټ دی، او سنت د الله تبارک وتعالی د کتاب (قرآن کریم) بیان کوونکی، تشریح کوونکی او تفصیل ورکوونکی دی.

-د قران کریم او نبوي سنتو ترمنځ هېڅ ډول ټکر او مخالفت نشته .که داسې څه وموندل شي چې په ظاهره کې د دواړو ترمنځ ټکر ښکاري، نو دا به له دوو حالاتو څخه یو وي:

.1یا به حدیث صحیح نه وي.

.2یا به مور د حدیث په سم فهم کې پاتې راغلي یو.

-په غیر صحیح حدیثونو کې مضطرب حدیث هم شامل دی؛ ځکه اضطراب د حدیث د کمزورۍ لامل ګرځي.

-اضطراب هغه وخت رامنځته کېږي چې راویان د حدیث د سند یا متن په نقلولو کې له یو بل سره اختلاف وکړي، او دا اختلاف دومره قوي وي چې د یوه روایت د بل پرورڅاندې د غوره والي او ترجیح څرګند دلیل ونه موندل شي.

-په دې صورت کې محدثین دغه اختلاف راویانو ته منسوبوي او هغه روایت چې په دې ډول نقل شوی وي، مضطرب بولي؛ ځکه د رسول الله ﷺ په صحیح سنت کې د داسې اختلاف شتون ناشونی دی.

الله تبارک وتعالی فرمایي:

-﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ [5]

ژباړه» :او که دا (قرآن کریم)د الله پرته د بل چا له خوا وای، نو خامخا به یې په هغه کې ډېر اختلاف موندلی وای«.

-د قرآن کریم او صحیحو سنتو ترمنځ د نه مخالفت څرګندې بېلګې :

سورة النساء، د ۸۲م آیت

-[5]

ketabton.com - The Digital Library

-له څرګندو بېلګو څخه یوه دا ده چې صحیح سنت له قرآن کریم سره هېڅکله مخالفت نه لري، بلکې هغه احادیث چې له قرآن کریم سره مخالفت لري، هغه ضعیف او موضوعي (له ځانه جوړ شوي) احادیث دي.

لومړۍ بېلګه: د غرانیقو کیسه :

د غرانیقو کیسه داسې روایت شوې ده چې رسول الله ﷺ د الله تعالی د دې وینا له تلاوت وروسته:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ۝ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ﴾ [6]

-ژباړه» :نو آیا تاسو د لات او عُزّی په اړه فکر کړی دی؟ او د درېیم بت، منات په اړه مو څه فکر کړی دی؟«

-دا جمله یې وویله :

»تِلْكَ الْغَرَانِيقُ الْعُلَا، وَإِنَّ شَفَاعَتَهُنَّ لَتُرْتَجَى«

-ژباړه» :دا لوړ مقام لرونکي غرانیق دي، او د دوی د شفاعت هیله کېدای شي«.

الله تعالی له دې دوو وینا څخه ډېر لوړ او پاک دی.

-نو د دې باطلې کیسې ثبوت ناشونی دی؛ ځکه دا له هماغه آیت سره مخالفت لري چې کواکې دا جمله د هغه د تلاوت په ترڅ کې ویل شوې ده.

-آیا دا د منلوړ ده چې د توحید امام او د ابراهیم علیه السلام څخه وروسته د خالص توحید د بیرغ پورته کوونکی (محمد ﷺ)دې د مشرکانو د بتانو په ستاینه کې داسې خبرې وکړي؟!

-نو دا روایت په قطعي ډول باطل دی؛ لکه څنګه چې امام محمد بن اسحاق بن خزیمه رحمه الله په ټینګار سره ویلي دي:

»هَذَا مِنْ وَضْعِ الزَّنَادِقَةِ«

-ژباړه» :دا د زندیقانو له خوا جوړ شوی روایت دی«. [7]

---

[6]- سورة النجم، ۱۹ . ۲۰ آیتونه

ketabton.com - The Digital Library

-شيخ محدث محمد ناصرالدين الباني رحمه الله د دې حديث ټولې لارې (طرق) راټولې کړې او د هغه بطلان يې څرګند کړی دی .نومورې په دې اړه يو چاپ شوی رساله ليکلې چې نوم يې دی:

»نَصْبُ الْمَجَانِيقِ لِنَسْفِ قِصَّةِ الْغَرَانِيقِ«

-ژباړه» :د غرانيقو د کيسې د له منځه وړلو لپاره د منجنيقونو درول«.

-همدارنګه شيخ محمد صادق العرجون په خپل کتاب »محمد رسول الله «کې يوه څېړنه ليکلې ده چې عنوان يې دی:

»قِصَّةُ الْغَرَانِيقِ أُكْذُوبَةٌ بَلْهَاءُ مُتَزَنْدِقَةٌ«

ژباړه» :د غرانيقو کيسه يوه احمقانه اوزنديقانه دروغجنه کيسه ده«. [8]

-همدارنګه شيخ علي حسن عبدالحميد يو چاپ شوی کتاب لري چې نوم يې دی:

»دَلَائِلُ التَّحْقِيقِ لِإِبْطَالِ قِصَّةِ الْغَرَانِيقِ رِوَايَةً وَدِرَايَةً«

-ژباړه» :د غرانيقو د کيسې د باطلولو لپاره د تحقيق دلايل، د روايت او درايت له مخې«.

دغه کتاب ۲۵۱ مخونه لري.

-دويمه بېلګه: «له ښځو سره مشوره وکړئ او بيا د هغوی مخالفت وکړئ»

-يو بل مثال دا حديث دی:

»شَاوِرُوهُنَّ وَخَالِفُوهُنَّ«

-ژباړه» :له ښځو سره مشوره وکړئ، خو مخالفت ورسره وکړئ«.

حافظ سخاوي رحمه الله ويلي دي:

»بَاطِلٌ لَا أَصْلَ لَهُ«

.نصب المجانيق، مخ ۲۵

[7]

.نصب المجانيق، مخ ۲۵

[8]

ketabton.com - The Digital Library

-ژباړه» :دا روايت باطل دی او هيڅ اصل نه لري«. [9]

-ځکه دا روايت د الله تعالی د دې وينا خلاف دی:

﴿فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا﴾ [10]

ژباړه» :نو که مور او پلار دواړه د خپل ماشوم د شيدو پرېښودلو پرېکړه د خپلمنځي رضايت او مشورې له مخې وکړي، نو پر دواړو هيڅ ګناه نشته«.

-د »فِصَالًا «معنا د ماشوم د شيدو پرېښودل(فطام) دي. [11]

-دا آيت پر دې دلالت کوي چې نارينه ته روا ده چې د خپل ماشوم د شيدو پرېښودلو په اړه له خپلې مېرمنې سره مشوره وکړي، او د دې مشورې وروسته له هغې سره د ماشوم د شيدو پرېښودلو په اړه هوکړې ته ورسېږي.

-خو دغه کمزوری روايت د دې پر خلاف دلالت کوي چې ګواکې د مشورې کولو وروسته د ښځې نظر ته په هيڅ صورت اعتبار نه شته!

-د علماوو د اختلاف پر مهال د قرآن کريم په وسيله د غوره نظر ټاکل :

-کله چې د علماوو د فهم ترمنځ د سنتو څخه د شرعي احکامو په استنباط کې اختلاف رامنځته شي، نو هغه فهم او نظر د وړاندې کولو او غوره ګڼلو وړ دی چې د الله تبارک وتعالی د کتاب (قرآن کريم) تأئيد ورسره وي.

-د دې يوه بېلګه د ځمکې څخه د راټوکيدونکو محصولاتو په زکات کې د فقهاوو اختلاف دی.

-فقهاوو د مېوو، سبزيجاتو، پنبې او نيشکر(ګنيو) په اړه اختلاف کړی دی؛ يعنې د هغو کرنيزو محصولاتو په اړه چې له ځلورو پيمانه کېدونکو غلو، لکه غنمو او وربشو، بغير دي.

9- .مختصر المقاصد الحسنة، مخ ۱۲۳

10- سورة البقرة، ۲۳۳ آيت

11- .جامع البيان، ۵۰۵/۲

ketabton.com - The Digital Library

-دې امامان، د امام ابوحنيفه رحمه الله پر خلاف، په دې نظر دي چې له هغو ډولونو پرته چې پيمانه کېږي، په نورو کرنيزو محصولاتو کې زکات واجب نه دی.

-خو امام ابوحنيفه رحمه الله له هغوی سره مخالفت کړی او په دې نظر دی چې د خوراکي توکو په ټولو ډولونو کې زکات واجب دی، که هغه د انسان اساسي خوراک وي او که نه وي. [12]

-ابوبکر ابن العربي رحمه الله په خپل کتاب »أحكام القرآن «کې ويلي دي:

»أَمَّا أَبُو حَنِيفَةَ فَجَعَلَ الْآيَةَ مِرْآتَهُ فَأَبْصَرَ الْحَقَّ، فَأَوْجَبَهَا فِي الْمَأْكُولِ قُوتًا كَانَ أَوْ غَيْرَهُ، وَبَيَّنَ النَّبِيُّ ذَلِكَ فِي عُمُومِ قَوْلِهِ :فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ الْعُشْرُ«

-ژباړه» :خو امام ابوحنيفه رحمه الله دغه آيت د ځان لپاره د هنداري په څېر وګرځاوه، او حق يې پکې وليد؛ له همدې امله يې په ټولو خوراکي توکو کې زکات واجب وګرځاوه . که هغه د انسان اساسي خوراک وي او که نور خوراکي توکي .او رسول الله ﷺ د خپلې دغه عمومي وينا په وسيله دا مسئله بيان کړې ده :په هغه (کښت)کې چې په باران اوبه کېږي، لسمه برخه زکات دی«.

-د حديث الفاظ:

»فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ الْعُشْرُ«

ژباړه» :په هغه کښت کې چې د اسمان (باران) په وسيله اوبه کېږي، لسمه برخه زکات دی«. [13]

-ابن العربي رحمه الله له دغه آيت څخه دا مراد ښوولی دی:

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾ [14]

. المغني، ۱۵۷/۴. كفاية الأخيار، ۱۷۳/۱.كشف المخدرات، مخ ۱۳۷

[12]

بخاري رحمه الله، كتاب الزكاة، باب العشر فيما يسقى من ماء السماء، ۳۴۷/۳، فتح الباري. أحكام القرآن، ۲۸۳/۲.

[13]

سورة الأنعام، ۱۴۱ آيت

[14]

ketabton.com - The Digital Library

-ژباړه» : او الله تعالى هغه ذات دى چې باغونه يې پيدا کړي دي؛ ځينې يې پر چيلو ولاړ دي او ځينې نور دچيلو پرته دي. همدارنګه يې د خرما ونې، بېلابېل فصلونه، زيتون او انار پيدا کړي دي؛ ځينې يې يو له بل سره ورته دي او ځينې يې توپير لري. د دغو مېوو له حاصل څخه هغه مهال خوراك کوئ چې مېوه وکړي، او د حاصل ټولولو په ورځ يې حق (زکات) ادا کړئ.

ketabton.com - The Digital Library

-دويم اصل: د يوې موضوع او يوه باب ټول احاديث په يوه ځای کې راټولول :

-يحيى بن معين رحمه الله ويلي دي:

»لَوْ لَمْ نَكْتُبِ الْحَدِيثَ مِنْ ثَلَاثِينَ وَجْهًا مَا عَقَلْنَاهُ«

-ژباړه» :که مورږ يو حديث له دېرشو بېلابېلو لارو څخه نه واى ليکلى، نو په سم ډول به مو نه واى درک کړى (پرى پوه شوى به نه وو) «. [15]

-امام احمد بن حنبل رحمه الله ويلي دي:

»الْحَدِيثُ إِذَا لَمْ تَجْمَعْ طُرُقَهُ لَمْ تَفْهَمْهُ«

-ژباړه» : تر هغه چې د يوه حديث ټولې لارې (طرق) راټولې نه کړې، د هغه سم او بشپړ مفهوم به درک نه کړې.

-او ويلي يې دي:

»وَالْحَدِيثُ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا«

-ژباړه» :د حديث ځينې برخې د هغه دنورو برخو تفسير او وضاحت کوي«.

-ابراهيم بن سعيد الجوهري رحمه الله ويلي دي:

»الْحَدِيثُ إِذَا لَمْ يَكُنْ عِنْدِي مِنْ وَجْهٍ مِائَةٍ أَعُدُّ نَفْسِي فِيهِ يَتِيمًا«

-ژباړه» : که د يوه حديث سل بېلابېلې روايتي لارې له ما سره نه وي، نو د هغه حديث په اړه ځان بې‌وسه او يوازې ګڼم .[16]

-د دې اصل اهميت او اړتيا :

-د سنتو د سم فهم لپاره اړينه ده چې د يوې موضوع اړوند ټول صحيح احاديث په يوه ځای کې راټول شي، ترڅو:

15- الجامع لأخلاق الراوي وآداب السامع، ٢٧٠/١.

16- تاريخ بغداد، ٩٤/٦؛ سير أعلام النبلاء، ١٥٠/١٢.

ketabton.com - The Digital Library

- متشابه احاديث د محكمو احاديثو په رڼا كې تفسير شي.
- مطلق احاديث په مقيدو احاديثو پورې وتړل شي.
- عام احاديث د خاصو احاديثو په وسيله ځانګړي شي.

-په دې توګه د احاديثو اصلي مراد او موخه څرګندېږي او د احاديثو ترمنځ د ټکر او مخالفت مخه نيول کېږي.

-کله چې دا اصل ثابت او منل شوی وي چې سنت د قرآن کريم تفسير او بيان کوي؛ يعنې د قرآن مجيد مجمل احکام تفصيلوي، مبهمې خبرې يې روښانوي، عمومي حکمونه يې ځانګړي کوي او مطلق احکام يې مقيدوي، نو د سنتو په خپل منځ کې هم د دې اصل مراعاتول لا ډېر اړين دي.[17]

-که د يوې موضوع اړوند د يوه حديث ټولې لارې او روايتونه په يوه ځای کې راټول نه شي، نو کېدای شي د هغې موضوع په فهم کې داسې انحراف رامنځته شي چې انسان د سمې لارې او د اسلام د اصلي موخې څخه لرې کړي.

-سره له دې چې دليل راوړونکی به په يوه صحيح حديث استدلال کوي، خو د هماغې موضوع اړوند نور ورته احاديث به يې نه وي ورسره يوځای کړي.

-په دې توګه به يې د لومړي حديث فهم نيمګړی پاتې شوی وي، او د هغې مسئلې په اړه به يې تصور او فهم له سمې لارې منحرف شوی وي.

-نو د دې مسئلې د سم فهم لپاره اړينه ده چې د احاديثو ببلابېل روايتونه يو له بل سره يوځای شي.

-يوه بېلګه: د کرنې او کښت په اړه احاديث :

-د دې اصل يوه بېلګه د ابو امامه رضي الله عنه حديث دی.

هغه يوه ورځ د قلبې (د ځمکې د اړولو د وسيلې) په ليدلو سره وويل:

.كيف نتعامل مع السنة، مخ ١٠٣

[17]_

ketabton.com - The Digital Library

»سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ :لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الذُّلَّ« [18]

ژباړه» :ما له رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې :دا وسيله د کوم قوم کور ته نه ننوځي، مګردا چې الله تعالى به له هغې سره د هغوى کور ته ذلت وردا خل کړي«.

-د دې حديث ظاهري مفهوم دا دى چې رسول الله ﷺ کرنه او زراعت نه خوښوي او منع يې تري کړې ده.

-خو که يو څوک د کرنې په اړه نور احاديث هم راټول کړي، نو وبه ويني چې رسول الله ﷺ د کرنې اوونو کښنولو ته هڅونه کړې ده او د هغو جوازيې بيان کړى دى.

-د بېلګې په توګه، رسول الله ﷺ فرمايلي دي:

-مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ«[19]

-ژباړه» :هيڅ مسلمان داسې نه دى چې يوه ونه وکري يا يو کښت وکري، بيا له هغه څخه کومه مرغى، انسان يا حيوان وخوري، مګردا چې د هغه لپاره به په دې کې صدقه اوثواب وي«.

- رسول الله ﷺ فرمايلي دي:

»إِنْ قَامَتْ عَلَى أَحَدِكُمُ الْقِيَامَةُ وَفِي يَدِهِ فَسِيلَةٌ فَلْيَغْرِسْهَا« [20]

ژباړه» :که پرتاسو د کوم يوه د قيامت ورځ راورسېږي، او د هغه په لاس کې د خرما يوه نيالګى وي، نو هغه دې وکري«.

دا وروستى حديث د ونو د کښنولو او کرنې ته د خلکو د هڅولو په برخه کې له غوره او اغېزناکو احاديثو څخه ګڼل کېږي.

امام بخاري رحمه الله، كتاب الحرث والمزارعة، باب ما يحذر من عواقب الاشتغال بآلة الزرع، ۴/۵، فتح الباري.

[18]-

امام بخاري رحمه الله، كتاب الأدب، باب رحمة الناس والبهائم، ۴۳۸/۱۰، فتح الباري؛ او امام مسلم رحمه الله، كتاب البيوع، باب فضل الغرس والزرع، ۴۲/۷، المنهاج

[19]- ۱۸۳/۳، ۱۸)امام احمد رحمه الله په خپل مسند کې روايت کړى دى .دا حديث صحيح دى

[20]-

ketabton.com - The Digital Library

-نو پوښتنه دا ده:

-علماوو د هغو احاديثو ترمنځ چې په ظاهره کې د کرنې په اړه متعارض ښکاري، څنګه توافق راوستی دی؟

-او د ټولو احاديثو له يوځای کولو وروسته د دې مسئلې صحيح فهم څه دی؟

-د علماوو له خوا د دغو احاديثو ترمنځ د توافق څرنګوالی :

-د امام بخاري رحمه الله له فقاهت او ژور فهم څخه دا څرګندېږي چې هغه د کرنې د منع کولو د حديث لپاره داسې باب ټاکلی دی:

»بَابُ مَا يُحْذَرُ مِنْ عَوَاقِبِ الِاشْتِغَالِ بِآلَةِ الزَّرْعِ أَوْ مُجَاوَزَةِ الْحَدِّ الَّذِي أُمِرَ بِهِ«

-ژباړه» :هغه پايلې او زيانونه چې د کرنيزو وسايلو په کارولو کې د زياتې بوختيا، يا له ټاکل شوي شرعي حد څخه د تېرېدو له امله ترې وېره کېږي«.

-حافظ ابن حجر رحمه الله ويلي دي:

»وَقَدْ أَشَارَ الْبُخَارِيُّ بِالتَّرْجَمَةِ إِلَى الْجَمْعِ بَيْنَ حَدِيثِ أَبِي أُمَامَةَ وَالْحَدِيثِ الْمَاضِي فِي فَضْلِ الزَّرْعِ وَالْغَرْسِ، وَذَلِكَ بِأَحَدِ أَمْرَيْنِ :إِمَّا أَنْ يُحْمَلَ مَا وَرَدَ مِنَ الذَّمِّ عَلَى عَاقِبَةِ ذَلِكَ، وَإِمَّا أَنْ يُحْمَلَ عَلَى مَا إِذَا لَمْ يُضَيِّعْ إِلَّا أَنَّهُ جَاوَزَ الْحَدَّ فِيهِ«.

-ژباړه» :امام بخاري رحمه الله د خپل باب په عنوان سره د ابو امامه رضي الله عنه د حديث او د کرنې او ونو د کښولو د فضيلت په اړه د مخکښې حديث ترمنځ د توافق او يوځای کولو لوري ته اشاره کړې ده .او دا توافق په دوو لارو کېدای شي:

لومړی: د کرنې په اړه راغلی بدی اومذمت د د هغې پر ناوړه پايلو او عواقبو حمل شي.

دويم: يا دا مذمت په هغه حالت پورې وترل شي چې انسان د کرنې له امله خپل نور واجبات نه ضايع کوي، خو په کرنه کې له ټاکلي حد څخه اوړي«. [21]

-له هغو دلايلو څخه چې دا خبره پياوړې کوي، دا ده چې له کرنې څخه منع کول په هغه حالت پورې اړه لري چې انسان د کرنې په کار کې دومره بوخت شي چې د الله تعالى له فرائضو او

.فتح الباري، ۵/۵

[21]_

ketabton.com - The Digital Library

واجباتو څخه پاتې شي؛ لکه د الله په لارکې جهاد، په ځانګړې توګه د هغو کسانو لپاره چې د الله د دښمنانو سیمو ته نږدې ژوند کوي.

-په دې اړه د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما هغه مرفوع حدیث هم د دلیل په توګه راوړل کېږي چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

»إِذَا تَبَايَعْتُمْ بِالْعِينَةِ، وَأَخَذْتُمْ أَذْنَابَ الْبَقَرِورَضِيتُمْ بِالزَّرْعِ، وَتَرَكْتُمُ الْجِهَادَ، سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ذُلًّا لَا يَنْزِعُهُ حَتَّى تَرْجِعُوا إِلَى دِينِكُمْ [22]

-ژباړه: «کله چې تاسو د عینې معاملې (د سودي معاملې یو ډول) پیل کړئ، او د غواګانو لکۍ ونیسئ (یعنې په کرنه او مالداری کې دومره بوخت شئ چې جهاد پرېږدئ، نو الله تعالی به پر تاسو داسې ذلت مسلط کړي چې ترهغه به یې له تاسو څخه لرې نه کړي، څو ببرته خپل دین ته راوګرځئ«». [23]

دا حدیث صحیح دی .امام احمد په خپل مسند)٨٤/٢ (او امام ابوداود په خپل سنن کې روایت کړی دی.سنن أبي داود، كتاب الإجارة، باب في النهي عن العينة، ٢٤٦/٢، د حلبي چاپ.سلسلة الأحاديث الصحيحة، ١٥/١، د ١١مې ګڼې حدیث.

[22]

أحكام القرآن، د ابن العربي، ٢٨٣/٢. الجامع لأخلاق الراوي وآداب السامع، ٢٧٠/١. تاريخ بغداد، ٩٤/٦. سير أعلام النبلاء، ١٥٠/١٢. كيف نتعامل مع السنة، مخ ١٠٣. صحيح البخاري، كتاب الزكاة، ٣٤٧/٣. صحيح البخاري، كتاب الحرث والمزارعة، ٤/٥. صحيح البخاري، كتاب الأدب، ٤٣٨/١٠. صحيح مسلم، كتاب البيوع، ٤٢/٧. مسند الإمام أحمد، ١٨٣/٣.فتح الباري، ٥/٥.

[23] دغه مراجع وګوره .

ketabton.com - The Digital Library

-دريم اصل :د بېلابېلو احاديثو ترمنځ توافق او ترجيح :

-د قرآن كريم او صحيحو نبوي سنتو په نصوصو كې اصل دا دى چې د هغو ترمنځ هېڅ ډول حقيقي ټكر او اختلاف شتون نه لري.

الله تبارک وتعالى فرمايي:

-﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ [24]

-ژباړه» :او كه دا (قرآن) پرته د الله له لوري د بل چا له خوا واى، نو خامخا به يې په هغه كې ډېر اختلاف موندلى واى«.

-كه د قرآن كريم او صحيحو سنتو په نصوصو كې كوم داسې څه وموندل شي چې د اختلاف او ټكر بڼه ولري، نو دا اختلاف يوازې زمورږ په نظر او فهم كې وي، نه د دغو نصوصو په حقيقي مفهوم او واقعيت كې.

-دا د يوه مؤمن عقيده ده چې په ثابتو او صحيحو احاديثو كې هېڅ حقيقي مخالفت شتون نه لري.

-علماوو هغه شرعي نصوص چې په ظاهره كې متعارض ښكاري، په ځانګړو اصولو او قواعدو پورې تړلي دي او د هغو ترمنځ يې ظاهري تعارض له منځه وړى دى.

هغوى دا كار د دوو لارو له مخې ترسره كړى دى:

1.جمع او توافق :د دواړو احاديثو ترمنځ داسې سمون او توافق راوستل چې دواړه د امكان تر حده د خپل مفهوم له مخې عملي شي.

2.ترجيح :كله چې د دواړو احاديثو ترمنځ توافق ممكن نه وي، نو د شرعي او علمي دلايلو له مخې د يوه حديث غوره ګڼل.

- علماوو د نصوصو معنا داسې روښانه كړې چې نه يې پر ځان بې‌ځايه تكليف راوستى او نه يې له اصلي مطلب څخه لرې تفسير كړى دى.

-د ظاهري تعارض يوه بېلګه :

سورة النساء، د ۸۲م آيت

[24]

ketabton.com - The Digital Library

-له هغو احاديثو څخه چې په ظاهره کې يو له بل سره متعارض ښکاري، هغه احاديث دي چې په تشناب او د قضای حاجت په وخت کې د ادراريا غايطه موادو پر مهال د قبلې لوري ته د مخ کولو څخه منع کوي، او په مقابل کې يې نور احاديث شته چې په ځينو حالتونو کې يې اجازه ورکوي.

-علماوو د دغو احاديثو ترمنځ د توافق لپاره يوه لاره دا غوره کړې ده چې:

- د منع کولو احاديث :په ازاده او بې‌ودانۍ فضا (صحرا او دښتې) پورې تړاو لري.
- د جواز احاديث :په ودانۍ او جوړ شوي تشناب پورې اړه لري.

-په دې توګه د دواړو ډلو احاديثو ترمنځ توافق رامنځته کېږي او ظاهري تعارض له منځه ځي.[25]

-د مختلف الحديث په اړه ځينو کتابونه :

-له هغو ځينو کتابونو څخه چې د مختلف الحديث د مسئلې د مطالعې او څېړنې لپاره بايد مراجعه ورته وشي، دا دوه کتابونه دي:

١ .مشكل الآثار:

-ليکوال :امام ابو جعفر الطحاوي رحمه الله.

موضوع :د هغو احاديثو څېړنه او تفسير چې په ظاهره کې يو له بل سره اختلاف لري.

٢ .تأويل مختلف الحديث :

-ليکوال: امام عبدالله بن مسلم ابن قتيبه رحمه الله.

-موضوع: د هغو احاديثو تفسير او د ظاهري تعارض لرې کول چې د معنا له مخې د اختلاف بڼه لري.

---

[25]- تأويل مختلف الحديث، مخ ٩٠؛ نيل الأوطار، ٩٥/١

ketabton.com - The Digital Library

-څلورم اصل :د ناسخ او منسوخ حديث پېژندل :

-په احاديثو کې نسخ واقع شوی ده، که يو مسلمان د دې له پېژندلو پرته پر يوه حديث عمل وکړي چې آيا هغه حديث منسوخ شوی دی او که نه، نو کېدای شي په داسې حکم عمل وکړي چې شرعاً پرې مکلف نه وی؛ ځکه مور د منسوخو احاديثو په عملي کولو مکلف نه يو.

-نو نسخ يو له هغو علتونو څخه ده چې پر حديث عمل کول منع کوي.

-حافظ جلال الدين سيوطي رحمه الله فرمايلي دي:

»وَالنَّسْخُ قَدْ أَدْرَجَهُ فِي الْعِلَلِ التِّرْمِذِيُّ وَخَصَّهُ بِالْعَمَلِ«

ژباړه» :امام ترمذي رحمه الله نسخ د حديث د علتونو په ډله کې راوستی او هغه يې د عمل له اړخه ځانګړی کړی دی«. [26]

-په دې موضوع کې بېړه کول او له کافي څېړنې پرته د يوه حديث د منسوخوالي حکم کول روا نه دي؛ بلکې تر هغه وخته د نسخ حکم نه شي کېدای، څو د نسخ څرګنده وونکي دلايل او قراين په سمه توګه ونه پېژندل شي.

-د ناسخ او منسوخ د پېژندلو لپاره کتور کتابونه :

-له هغو کتابونو څخه چې د ناسخ او منسوخ احاديثو د پېژندلو لپاره ترې ګټه اخيستل کېږي، دا دي:

» .1إِتْحَافُ ذَوِي الرُّسُوخِ لِلْجَعْبَرِيِّ«

» .2النَّاسِخُ مِنَ الْمَنْسُوخِ لِابْنِ الْجَوْزِيِّ«

» .3الِاعْتِبَارُفِي النَّاسِخِ وَالْمَنْسُوخِ مِنَ الْأَخْبَارِ«

.الألفية، مخ ٢٢

_26

ketabton.com - The Digital Library

-پنځم اصل :د احاديثو د ورود اسبابو او لاملونو پېژندل :

-د حديث د ورود د سبب پېژندل د حديث شريف د مراد او موخې په پوهېدو کې مرسته کوي.

-د نبوي سنتو د سم اوژورفهم له مهمو لارو څخه يوه دا ده چې هغه احاديث وڅېړل شي چې د ځانګړو پېښو او ځانګړو لاملونو په مناسبت صادرشوي وي، يا له داسې علت سره تړاو ولري چې په خپله په حديث کې په څرګنده بيان شوی وي، يا له حديث څخه استنباط شوی وي، او يا د هغه حالت اوواقعيت له مخې معلومېږي چې حديث په هغه کې ښکاره شوی وی.

-د حديث د سم، دقيق اوژورفهم لپاره اړينه ده چې هغه شرايط، حالات اوپېښې وپېژندل شي چې حديث د هغو په مناسبت ويل شوی او د هغود بيان او حل لپاره راغلی وی.

-دا کارد دې لپاره اړين دی چې د حديث اصلي موخه په سمه توګه معلومه شي، او انسان له بې ځايه ګومانونو، ناسمو اټکلونو او د الفاظو له داسې ظاهري معنا اخيستلو څخه وژغورل شي چې د حديث اصلي موخه نه وي.

-د کتاب عبارت:

-د نبوي سنتو د ښه فهم له مهمو لارو څخه دا ده چې هغه احاديث وڅېړل شي چې د ځانګړو لاملونو پر بنسټ صادرشوي وي، يا له داسې ځانګړي علت سره تړاوولري چې په حديث کې په څرګنده بيان شوی وي، يا له هغه څخه استنباط شوی وي، اويا د هغه واقعيت او حالت له مخې درک شي چې حديث د هغه په مناسبت راغلی وي.

-د حديث د سم او دقيق فهم لپاره اړينه ده چې هغه حالات او شرايط وپېژندل شي چې نص د هغو په ترڅ کې راغلی او د هغود بيان او د اړوندو ستونزو د حل لپاره وی؛ ترڅود حديث موخه په دقيقه توګه معلومه شي او انسان د بې ځايه ګومانونو او د داسې ظاهري مفهوم د تعقيب ښکارنه شي چې اصلي موخه ترې مراد نه وي«. [27]

-لومړی ېلکه» :تاسو د خپلو دنياوي چارو په اړه ښه پوهېږئ«

رسول الله ﷺ فرمايلي دي:

.كيف نتعامل مع السنة، مخ ١٢٥

[27]

ketabton.com - The Digital Library

»أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأُمُورِ دُنْيَاكُمْ[28]«

ژباړه» :تاسو د خپلو دنياوي چارو په اړه ښه پوهېږئ«.

-ځيني خلک له دې حديث څخه د شريعت د احکامو څخه د تېښتې او ځان خلاصولو لپاره دليل جوړوي، په ځانګړې توګه په اقتصادي، مدني، سياسي او ورته نورو برخو کې.

-د دوی ادعا دا ده چې دا ټولې چارې زمونږ د دنياوي ژوند له چارو څخه دي، مونږ پخپله پرې ښه پوهېږو او رسول الله ﷺ دا چارې زمونږ خپل اختيار ته پرېښې دي.

-خو آيا د دې مبارک حديث معنا همدا ده؟!

هيڅکله نه!

د همدې لپاره د قرآن کريم او نبوي سنتو نصوص راغلي دي چې د معاملاتو اړوند چارې تنظيموي؛ لکه:

- پېر او پلور.
- شرکت او شراکت.
- ګروي (رهن)
- اجاره او کرايه.
- قرض.

-بلکې د الله تعالى په کتاب کې تر ټولو اوږد آيت د پورونو د ليکلو او ثبتولو د تنظيم په اړه نازل شوی دی.

الله تعالى فرمايي:

-﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ﴾ [29]

[28]-.امام مسلم رحمه الله، كتاب المناقب، حديث شمېره ۲۳۶۳

[29]- سورة البقرة، د ۲۸۲ م آيت

ketabton.com - The Digital Library

-ژباړه» :اې هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی !کله چې تاسو تر یوې تاکلې مودې پورې له یو بل سره پور معامله کوئ، نو هغه ولیکئ«.

-نو د »أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأُمُورِ دُنْيَاكُمْ «حدیث د هغه د ورود د سبب په رڼا کې تفسیربږي.

د دې حدیث د صدور لامل د خرماوو د ونو د ګرده‌افشانۍ (تأبیر)پېښه وه.

-رسول الله ﷺ د خرماوو د ونو د ګرده‌افشانۍ په اړه د خپل اټکل له مخې هغوی ته یوه مشوره ورکړه؛ خو هغوی د هغه مشوره عملي کړه او ګرده‌افشاني یې پرېښوده، چې په پایله کې یې د خرماوو پر حاصل ناوړه اغېزوکړ.[30]

-نو رسول الله ﷺ د همدې پېښې په اړه وفرمایل:

»أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأُمُورِ دُنْيَاكُمْ«

-ژباړه» :تاسو د خپلو دنیاوي چارو په اړه ښه پوهېږئ«.

-دویمه بېلګه» :څوک چې په اسلام کې یوه ښه لاره رامنځته کړي«:

-رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

»مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً ...الْحَدِيثَ«[31]

-ژباړه» :څوک چې په اسلام کې یوه ښه لاره رامنځته کړي ...تر پایه د حدیث«.

-ځینې خلکو د دغه حدیث څخه ناسم فهم اخستی ؛ نو په دین کې داسې بدعتونه رامنځته کوي چې د شرعي دلیل تائید ورسره نه وي.

-هغوی ګومان کوي چې په دغو کارونو سره الله تعالی ته نږدې کېږي، او ادعا کوي چې دا کارونه د رسول الله ﷺ د پورته یاد شوي حدیث تر عنوان لاندې راځي او ښه سنت ګڼل کېږي.

-خو کله چې مور د دې حدیث د ورود سبب ته مراجعه وکړو، نو حقیقت راته څرګندېږي.

-د دې حدیث د صدور سبب دا و چې یوه ورځ رسول الله ﷺ خلکو ته د صدقې او خیرات کولو امر وکړ.

---

[30]-.كيف نتعامل مع السنة، مخونه ١٢٥ .١٢٧

.امام مسلم رحمه الله، كتاب الزكاة، باب الحث على الصدقة، حديثونه ٢٨٠١ او٢٨٠٢

[31]_

ketabton.com - The Digital Library

-نو یو سړی راغی او د صدقې یوه لویه بوجۍ یې راوړه، دومره درنه وه چې نږدې و دواړه لاسونه یې د هغې له پورته کولو څخه عاجز شي.

هغه بوجۍ د جومات په منځ کې کېښوده.

-وروسته نور خلک هم د هغه په پیروي د صدقې ورکولو لپاره یو په بل پسې راغلل او هغوی هم خپراتونه وړاندې کړل.

په دې وخت کې د رسول الله ﷺ مبارک مخ له خوښۍ څخه داسې وځلېد، لکه د سرو زرو په څېر چې روښانه شوی وي.

-نو رسول الله ﷺ همدا حدیث وفرمایل :

»مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً«...

-ژباړه: »« چا چې په اسلام کې د نېک کار یوه بڼه لاره دود کړه«...

-نو د دې حدیث د ورود د سبب په پام کې نیولو سره څرګندېږي چې له دې حدیث څخه د دیني بدعتونو جواز اخیستل په هېڅ صورت د رسول الله ﷺ موخه نه ده.

بلکې د دغه حدیث د بدعتونو لپاره دلیل ګرځول ښکاره بې‌لارښتوب دی.

د حدیث د ورود سبب د دې خبرې تر ټولو څرګند دلیل دی چې په دې حدیث باندې د بدعتونو د جواز استدلال ناسم دی.

-د احادیثو د ورود د اسبابو په اړه ګټور کتاب :

ابن حمزه الدمشقي رحمه الله په دې اړه یو کتاب لیکلی دی چې نوم یې دی:

»الْبَيَانُ وَالتَّعْرِيفُ فِي أَسْبَابِ وُرُودِ الْحَدِيثِ الشَّرِيفِ«

-دا کتاب په درېیو ټوکونو کې چاپ شوی دی، او د دې علم په برخه کې له خورا جامع کتابونو څخه ګڼل کېږي.[32]

مراجع .:الألفية، مخ ۲۲ .إتحاف ذوي الرسوخ للجعبري .الناسخ من المنسوخ لابن الجوزي. الاعتبار في الناسخ والمنسوخ من الأخبار. كيف نتعامل مع السنة، مخونه ۱۲۵ .۱۲۷ . .صحيح مسلم، كتاب المناقب، حديث ۲۳۶۳ ..صحيح مسلم، كتاب الزكاة، حديثونه ۲۸۰۱ او ۲۸۰۲.
.البيان والتعريف في أسباب ورود الحديث الشريف، د ابن حمزه الدمشقي.

ketabton.com - The Digital Library

شپږم اصل :د غريب الحديث (د حديثو د ناآشنا الفاظو)پېژندل :

رسول الله ﷺ ترټولو فصيح او بليغ ويناوال و .هغه به له صحابه كرامو سره په داسې روښانه او څرګنده عربي ژبه خبرې كولې چې هغوى پرې پوهېدل؛ ځكه صحابه كرام خالص عرب وو او د دوى په ژبه كې د پردیو ژبو ګډوالى نه و راغلى .له همدې امله د رسول الله ﷺ د وينا شوو الفاظو په پوهېدو كې هغوى له ستونزې سره نه مخ كېدل.

خو د وخت په تېرېدو سره، كله چې خلک له يو بل سره ګډ شول، عرب او عجم سره يو ځاى شول، د ډېرو خلكو ژبه كمزورې شوه، پردى ژبې د هغوى په ژبو كې ګډې شوې او هغوى له فصيحې عربي ژبې څخه لرې شول.

له همدې امله اوس ډېر خلک د نبوي احاديثو په پوهېدو كې له ستونزو سره مخ دي؛ ځكه هغوى د دغو احاديثو د ډېرو كلمو په معناوو نه پوهېږي.

د همدې اړتيا له امله علماوو د »غريب الحديث «په نوم د علم په برخه كې ځانګړي كتابونه وليكل، څو د احاديثو ناآشنا اولږ كارېدونكي الفاظ بيان او تشريح كړي.

نو كه يو عالم، د علم زده كوونكى او يا يو عام مسلمان غواړي چې حديث په سمه توګه درک كړي، بايد د غريب الحديث كتابونو ته مراجعه وكړي.

-د دې برخې له مهمو كتابونو څخه دا دي:

.1غريب الحديث د هروي ليكلى كتاب.

.2غريب الحديث د ابو اسحاق حربي ليكلى كتاب.

.3غريب الصحيحين د حميدي ليكلى كتاب.

.4النهاية في غريب الحديث د ابن اثير ليكلى كتاب .دا د غريب الحديث له ترټولو جامع او ګټورو كتابونو څخه دى.

32_

ketabton.com - The Digital Library

-اووم اصل :د سنتو پوهه دصحابه کرامو رضی الله عنهم د فهم او پوهې په رنا کې ترلاسه کول.

-دا اصل د دین له خورا مهمو اصولو څخه دی؛ ځکه موخه یې دا ده چې مسلمان د سنتو پیروي د لومړنیو نېکو نسلونو د فهم او طریقې په اساس ترسره کړي، داسې چې نه پکې زیاتوالی راشي او نه کموالی.

-د نبوي احادیثو د تشریح لپاره باید لومړی پخپله نبوي احادیثو ته مراجعه وکړي او بیا د رسول الله ﷺ د صحابه کرامو رضي الله عنهم اقوال، آثار او روایتونه په پام کې ونیسي.

-ځکه صحابه کرام رضي الله عنهم د وحي د نزول شاهدان وو او وحي د هغوی په منځ کې نازلېده. که د هغوی په فهم او پوهه کې کومه تېروتنه موجوده وای، الله تعالی به د خپل رسول ﷺ په وسیله هغه سمه کړې وای.

-له همدې امله محدثینو د صحابي دا وینا چې:

-مور به د رسول الله ﷺ په زمانه کې داسې کول»

د هغو روایتونو له ډلې ګڼلې ده چې د مرفوع حدیث حکم لري.

-حافظ عراقي رحمه الله تعالی وایي:

-دوی دا خبره کوي چې مور به داسې کول؛ که دا خبره د رسول الله ﷺ د زمانې په اړه وي، نو د مرفوع روایتونو له ډلې څخه ده.

او ځینو ویلي دي چې دا مرفوع نه دی، خو د دې خبرې د اصل پر صحت دلالت کوي».[33]

-نو که خلک د یوه حدیث د معنا او مفهوم په اړه اختلاف وکړي، د رسول الله ﷺ د صحابه کرامو فهم او پوهه ترټولو لومړی د منلو او وړاندې کولو وړ ده.

د دې بېلګه:

-د قبلې لوري ته د مخ کولو یا شا کولو په اړه د بولو او غایطه حاجت پر مهال د حدیث مسئله ده.

التبصرة والتذكرة، ١٢٧/١

[33]_

ketabton.com - The Digital Library

-ما د هغو احاديثو ترمنځ چې په ظاهره يو له بل سره په ټکر کې ښکاري، د تطبيق او جمع کولو په اړه يو نظرورانديې کړی دی.

-زما د نظر تأييد د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما له هغه روايت څخه هم څرګندېږي چې فرمايي:

»له دې کار څخه يوازې په ازاده فضا کې منع شوې ده؛ خو که ستا او قبلې ترمنځ داسې خنډ وي چې تا پټ کړي، نو بيا کومه ستونزه نشته«. [34]

)١(

د نبوي احاديثو د معناوو د سلفي فهم د ترلاسه کولو لپاره بايد هغو کتابونو ته مراجعه وشي چې ليکوالانو يې د مرفوعو احاديثو د روايت ترڅنګ د صحابه کرامو رضي الله عنهم او تابعينو رحمهم الله آثار هم په پراخه کچه راوړي وي.

د دې ډول کتابونو ېبلګې دا دي:

.1مصنف عبدالرزاق.

.2مصنف ابن ابي شيبه.

.3سنن سعيد بن منصور.

.4سنن دارمي.

.5السنن الكبرى او السنن الصغرى، د امام بيهقي ليکلي کتابونه.

دا روايت ابو داود په خپل سنن کې د طهارت په کتاب، د حاجت پوره کولو پر مهال د قبلې لورې ته د مخ کولو د مکروه والي په باب کې روايت کړی دی) ٣/١.

[34]_

ketabton.com - The Digital Library

-اتم اصل :د حديثو شرحو ته مراجعه کول :

- د نبوي احاديثو د سم فهم او درک لپاره د حديثو د شرحو کتابونو ته مراجعه کول له مهمو علمي اړتياوو څخه دي؛ ځکه په دغو کتابونو کې د ناآشنا الفاظو معناوې، د ناسخ او منسوخ بيان، فقهي مسائل او د احاديثو بېلابېل روايتونه تشريح شوي دي. - له همدې امله، د احاديثو په سم فهم کې له دغو کتابونو څخه بې‌نيازه کېدل ستونزمن دي.

- علماي کرامو د نبوي احاديثو د شرحې په برخه کې يوه ستره علمي زېرمه او ارزښتناک ميراث پرېښې دی. علماء د امت د عامو خلکو لپاره د احاديثو د معناوو بيان کوونکي او تشريح کوونکي دي.

-په ډېرو مواردو کې، هر څومره چې د يوه عالم زمانه د رسول الله ﷺ زمانې ته نږدې وي، په هماغه اندازه يې د حديثو شرحې د لومړنيو نسلونو له فهم سره نږدېوالی لري.

-له همدې امله، د مؤلف د زمانې د پخوانې والي ترڅنګ، هغو شرحو ته بايد لومړيتوب ورکړل شي چې ليکوالانو يې د دلايلو په بيانولو، د احاديثو د بېلابېلو لارو او سندونو په څرګندولو، او د هغو د صحت او ضعف په معلومولو کې ځانګړې پاملرنه کړې وي.

-همدارنګه، هغو شرحو ته بايد لومړيتوب ورکړل شي چې ليکوالان يې له مذهبي تعصب څخه پاک وي؛ ځکه تعصب کله ناکله انسان دې ته اړباسي چې د نبوي حديث معنا د خپلې خوښې او نظر له مخې تأويل کړي، په داسې حال کې چې د خپل تأويل لپاره کوم پياوړی شرعي دليل هم ونه لري.

-د پخوانيو علماوو او د اثري منهج د پيروانو د معتبرو شرحې کتابونو له ډلې څخه لاندې کتابونه يادولی شو:

1.شرح السنة د امام بغوي ليکلی کتاب.

2.فتح الباري د ابن رجب حنبلي ليکلی کتاب.

3.فتح الباري شرح صحيح البخاري د ابن حجر عسقلاني ليکلی کتاب.

ketabton.com - The Digital Library

- لنډيز:

-لنډه دا چې د رسول الله ﷺ د حديث د سم فهم لپاره، وروسته له دې چې د حديث ثبوت او اعتباروخپړل شي، صحت يا سقم يې معلوم شي، د حديثو د سم فهم لپاره ترټولو مهم اصول په لاندې اتو ټکو کې راټولیږي:

-لومړی :د نبوي حديث پوهه د قرآن کريم په رڼا کې ترلاسه کول.

-البته دا داسې يو مطلق او هر اړخيز شرط نه دی چې په ټولو مواردو کې حتمي وي؛ ځکه په سنتو کې داسې تفصيلات هم شته چې په قرآن کريم کې په څرګند ډول نه دي راغلي.

-دويم :د يوې موضوع ټول احاديث په يوه ځای کې راټولول.

-دريم :د هغو احاديثو ترمنځ جمع او تطبيق چې په ظاهره يو له بل سره په ټکر کې ښکاري .دې علم ته »مختلف الحديث «ويل کيږي.

-څلورم :د ناسخ او منسوخ پېژندل.

-پنځم :د احاديثو د ورود د اسبابو او لاملونو پېژندل.

-شپږم :د غريب الحديث، يعنې د حديثو د ناآشنا او لږ کارېدونکو الفاظو پېژندل.

-اووم :د صحابه کرامو رضي الله عنهم د آثارو او فهم په رڼا کې په سنتو پوهيدل.

اتم :د حديثو شرحې کتابونو ته مراجعه کول.

ketabton.com - The Digital Library

پايله

-په پای کې ويلای شو چې د نبوي احاديثو سم فهم يو علمي بهير دی چې د قرآن کريم، نورو نبوي احاديثو، د ناسخ او منسوخ د علم، د ورود د اسبابو، د غريب الحديث، د صحابه کرامو د آثارو او د معتبرو شرحې کتابونو په رڼا کې ترلاسه کېږي .د دغو اصولو مراعاتول د حديث د معنا په سم درک، د شرعي احکامو په صحيح تطبيق او له ناسمو برداشتونو څخه په مخنيوي کې مهم رول لري .نو هر څوک چې غواړي د رسول الله ﷺ سنت په سمه توګه وپېژني او عمل پرې وکړي، بايد د حديثو د فهم په برخه کې دغه علمي اصول په پام کې ونيسي.

پای

-دا هغه څه وو چې د دغو اصولو په ليکلو او راټولولو کې مې د الله تعالی په توفيق سره ترسره کړل. د دې ليکنې بنسټ هغه وينا ده چې په بېلابېلو ځايونو کې د ځينو جوماتونو په غونډو کې وړاندې شوې وه.

-له الله تعالی څخه د ګران ورور محمد بن محمد جيلاني لپاره د خير غوښتنه کوم، چې د دې وينا د ليکلې او چاپ شوې بڼې په چمتوکولو کې يې هڅې کړې دي.

-له الله تعالی څخه، چې د سترعرش څښتن دی، غوښتنه کوم چې دا کوچنۍ هڅه او لږ علم د مسلمانانو لپاره ګټور وګرځوي، دا عمل يوازې د خپل کريم ذات د رضا لپاره خالص کړي او د نعمتونو له ډکو جنتونو څخه د برخمن کېدو وسيله يې وګرځوي.

او الله تعالی ترټولو ښه پوهېږي.

ليکوال:

ابو انس انيس بن احمد بن طاهر اندونسي

د مدينې منورې د اسلامي پوهنتون د حديثو پوهنځي د تدريسي هيئت غړی.

نېټه :۱۴۲۰/۲/۲۳ هـ ق

ketabton.com - The Digital Library

دژباړونکی پایله

-الحمد لله، د دې علمي لیکنې په پای کې دې پایلې ته رسېږو چې د نبوي سنتو سم فهم د اسلامي علومو له مهمو او بنسټیزو موضوعاتو څخه دی .د رسول الله ﷺ احادیث د شریعت د بیان او تطبیق اساسي سرچینه ده؛ له همدې امله د هغو په فهم کې د علمي اصولو او منهجي ضوابطو مراعات اړین دي.

-د دې څېړنې له مطالبو څخه څرګندېږي چې د سنتو د سم فهم لپاره باید حدیث د قرآن کریم په رڼا کې وڅېړل شي، د یوې موضوع ټول اړوند روایتونه سره راټول شي، د ظاهري تعارض لرونکو احادیثو ترمنځ علمي توافق او د اړتیا پر مهال ترجیح وشي، ناسخ او منسوخ وپېژندل شي او د احادیثو د ورود اسباب او لاملونه په پام کې ونیول شي.

-همدارنګه د حدیثو د ناآشنا الفاظو تشریح، د صحابه کرامو رضي الله عنهم د فهم او آثارو مراعات او د معتبرو حدیثي شرحې کتابونو ته مراجعه د دې علمي منهج مهمې برخې دي.

-د دغو اصولو په رڼا کې څرګندېږي چې د نبوي سنتو فهم باید د علمي څېړنې، شرعي دلایلو او د سلف صالحو د منهج پر بنسټ ولاړ وي، نه د شخصي ذوق، بې‌اساسه تأویل او یا یوازې د ظاهري الفاظو پر بنسټ.

-په پای کې سپارښتنه کېږي چې د حدیثو زده کوونکي، څېړونکي او د دیني علومو ښوونکي باید د سنتو د تدریس، مطالعې او څېړنې پر مهال دغو اصولو ته بشپړه پاملرنه وکړي؛ څو د نبوي احادیثو سمه پوهه ترلاسه او د رسول الله ﷺ د لارښوونو په رڼا کې د اسلامي ژوند د سمون لپاره اغېزمن ګامونه پورته کړي.

- الله تعالی ته دعا کوو چې مور ټولو ته د قرآن کریم او سنت نبوي د سم فهم، پرهغو د عمل او د هغو د علمي خدمت توفیق را په برخه کړي.

وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

په درنښت

محمد بشیر مدني

ستاسو ددعاګانوپه هیله

ketabton.com - The Digital Library

دمنابعو فهرست

.1القرآن الكريم .المدينة المنورة :مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، 1425هـ.

.2إتحاف ذوي الرسوخ في أن ما خالف فيه الجعبري صاحب البرهان من الناسخ والمنسوخ : الجعبري، إبراهيم بن عمر بن إبراهيم .تحقيق :حسن محمد مقبولي الأهدل .مكة المكرمة : مكتبة النهضة الحديثة، 1409هـ/1988م .

.3أحكام القرآن :ابن العربي، أبو بكر محمد بن عبد الله المعافري .تحقيق :علي محمد البجاوي .القاهرة :عيسى البابي الحلبي، 1377هـ/1957م.

.4الاعتبار في الناسخ والمنسوخ من الأخبار :الحازمي، محمد بن موسى .تحقيق :محمد راغب الطباخ .حلب :المطبعة العلمية، 1927م .

.5الألفية في علم الحديث :العراقي، زين الدين عبد الرحيم بن الحسين .د چاپ د دقيقې نسخې معلومات بايد تثبيت شي.

.6البيان والتعريف في أسباب ورود الحديث الشريف :ابن حمزة الحسيني، إبراهيم بن محمد .بيروت :دار الكتاب العربي، د چاپ كال د نسخې له مخې تثبيتېږي.

.7تاريخ بغداد :الخطيب البغدادي، أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت .تحقيق :بشار عواد معروف .بيروت :دار الغرب الإسلامي، الطبعة الأولى، 1422هـ/2002م .

.8تأويل مختلف الحديث :ابن قتيبة الدينوري، عبد الله بن مسلم .تحقيق :محمد زهري النجار .القاهرة :دار الجيل، 1393هـ/1972م.

.9التبصرة والتذكرة :العراقي، زين الدين عبد الرحيم بن الحسين .تحقيق :عبد اللطيف الهميم وماهر ياسين فحل .بيروت :دار الكتب العلمية، 1423هـ/2002م.

.10جامع البيان عن تأويل آي القرآن :الطبري، محمد بن جرير .تحقيق :عبد الله بن عبد المحسن التركي .القاهرة :دار هجر، 1422هـ/2001م.

.11الجامع لأخلاق الراوي وآداب السامع :الخطيب البغدادي، أحمد بن علي .تحقيق :محمود الطحان .الرياض :مكتبة المعارف، 1403هـ/1983م.

ketabton.com - The Digital Library

.12سلسلة الأحاديث الصحيحة وشيء من فقهها وفوائدها :الألباني، محمد ناصر الدين . الرياض :مكتبة المعارف للنشر والتوزيع.

.13سنن أبي داود :السجستاني، أبو داود سليمان بن الأشعث .تحقيق :محمد محيي الدين عبد الحميد .بيروت :المكتبة العصرية، د چاپ كال د نسخې له مخې.

.14سير أعلام النبلاء :الذهبي، شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان .تحقيق :شعيب الأرناؤوط وآخرون .بيروت :مؤسسة الرسالة، 1405ه/1985م.

.15صحيح البخاري :البخاري، محمد بن إسماعيل .تحقيق :محمد زهير بن ناصر الناصر . بيروت :دار طوق النجاة، الطبعة الأولى، 1422ه.

.16صحيح مسلم :مسلم بن الحجاج النيسابوري .تحقيق :محمد فؤاد عبد الباقي .بيروت : دار إحياء التراث العربي، د چاپ كال د نسخې له مخې.

.17فتح الباري شرح صحيح البخاري :ابن حجر العسقلاني، أحمد بن علي .بيروت :دار المعرفة، 1379ه.

.18كشف المخدرات والرياض المزهرات لشرح أخصر المختصرات :د مؤلف او چاپ د نسخې تثبيت ته اړتيا لري.

.19كفاية الأخيار في حل غاية الاختصار :الحصني، تقي الدين أبو بكر بن محمد .دمشق :دار الخير، د چاپ كال د نسخې له مخې.

.20كيف نتعامل مع السنة النبوية :القرضاوي، يوسف .القاهرة :دار الشروق، 1423ه/2002م.

.21مختصر المقاصد الحسنة في بيان كثير من الأحاديث المشتهرة على الألسنة :السخاوي، شمس الدين محمد بن عبد الرحمن .د چاپ او تحقيق معلومات د نسخې له مخې تثبيتېږي.

.22مسند الإمام أحمد بن حنبل :أحمد بن حنبل الشيباني .تحقيق :شعيب الأرناؤوط وآخرون .بيروت :مؤسسة الرسالة، 1421ه/2001م.

.23المغني :ابن قدامة المقدسي، عبد الله بن أحمد. القاهرة: مكتبة القاهرة، 1388ه/1968م.

ketabton.com - The Digital Library

.24نصب المجانيق لنسف قصة الغرانيق :الألباني، محمد ناصر الدين. بيروت: المكتب الإسلامي، 1417هـ/1996م.

.25نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار :الشوكاني، محمد بن علي. القاهرة: دار الحديث، د چاپ کال د نسخې له مخې تثبيتېږي.

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English